

OLAJOS TERÉZ

Megjegyzések a korai szlávok bizánci inváziójának kronológiájához

1. A Bizánci Birodalomnak s ezen belül Hellasnak a szlávok által történt elözönlését vizsgáló tanulmányok egész könyvtárat tesznek ki a szakirodalomban.¹ A kérdéskör szigorúan vett tudományos célkitűzésű vizsgálata mellett a nyílt vagy burkoltabb nemzeti indíttatás is hozzájárul a vitás kérdések ellentétes nézőpontú megválaszolásához s emiatt a könyvek és cikkek számának tengernyire duzzadásához. A XIX. század első felében a klasszikus görögök egyenes leszármazottaiért lelkesedő filhellének állottak szemben J. Ph. Fallmerayer lenéző vélekedésével, miszerint a török iga lerázásáért harcba szálló hellének legfeljebb nyelvükben emlékeztetnek az antikvitás páratlan kultúrértékeket teremtő görögjeire, valójában azonban nem egyebek barbár szláv jövevények primitív egyvelegénél. E nézetkülönbség máig ott lappang a források interpretátorainak eszmefuttatásában.

Bármennyire kiterjedt is a fentiek szerint azoknak a tanulmányoknak a köre, amelyek a Hellasba telepedett szlávok történetéről szólnak, akadnak még olyan

¹ A szertétagazó szakirodalom rendkívüli méretűvé duzzadásáról némi képet ad M. W. WEITHMANN: *Interdisziplinäre Diskrepanzen in der „Slavenfrage“ Griechenlands*. Zeitschrift für Balkanologie 1994. 65–101. A régészeti szakirodalmat a legutóbb áttekintették TH. BAZAIOU-BARABASAI. NIKOLAOU: *Hellēnikos choros kai prodromoi Slaboi, Boulgaroi, Serboi (6–15. ai.)*. Análytikē bibliographia (1945–1991). Athēnai 1992. és A. AVRAMÉA: *Le Péloponnèse du IVe au VIIIe siècle. Changements et persistances*. (Byzantina Sorbonensia 15.) Paris 1997. (a továbbiakban: AVRAMÉA) 17–27. L. még L. A. GINDIN–S. A. IVANOV–G. G. LITAVRIN–V. C. RONIN (Eds.): *Corpus testimoniorum vetustissimorum ad historiam slavivam pertinentium* (a továbbiakban: GINDIN) I. Mosquae 1994. 276–310., II. Mosquae 1995. 91–211. A korai szláv történelem görög és latin nyelvű forrásainak ma legteljesebb összegyűjtését adja: J. FERLUGA–M. HELLMAN–H. LUDAT–F. KÄMPFER–R. STICHEL–K. ZERNACK (Herausg.): *Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa*. Beiheft Nr. 5. *Das Ethnikon Sklabenoi, Sklaboi in den griechischen Quellen bis 1025*. Bearbeitung G. WEISS., Redaktion A. KATSANAKIS. Wiesbaden 1988.; Beiheft Nr. 6. *Das Ethnikon Sclavi in den lateinischen Quellen bis zum Jahr 900*. Bearbeitung: J. REISINGER, G. SOWA Satz und Layout M. SCHMITZ. Stuttgart 1990.

pontok a kérdéses szakterületen, amelyek általánosan elfogadott megvilágítása hiányzik. A következőkben egy ilyen problémának a megoldását kísérel meg.

2. Ephesos címzetes püspöke, János (Iohannes Ephesinus) 507 körül Kis-Ázsia keleti felén, Amidában született és nevelkedett. 535-től többnyire Konstantinápolyban élt, s ott a monofiziták vezetője, püspöke volt. Majd I. Iustinianos császár megbízása nyomán Kis-Ázsia területén, Asia, Karia, Phrygia és Lydia provinciákban evangelizációs tevékenységet végzett, és ennek nyomán 558 körül Ephesos püspökévé szentelték fel. Élete utolsó másfél évtizedében a monofizitáknak II. Iustinos császár (565–578) által indított üldözése következtében súlyos megpróbáltatások érték. 586-ban vagy kevéssel utóbb szigorúan őrzött fogolyként halt meg Chalkédónban.² Szír nyelven írt „Egyháztörténet” című művének fennmaradt az 571–586 közötti időszak eseményeit tárgyaló harmadik része. Ebben megemlékezik a Keletrómai Birodalom balkáni tartományait 581–584-es években sújtó szláv invázióról. A szír szöveg ma mérvadó kritikai kiadásának és latin fordításának elkészítője, E. W. Brooks szerint Iohannes Ephesinus a szóban forgó szláv betörés által érintett területek ismertetésekor Thessalonikét is említi.³ Ezt írja: „*Anno 3° mortis Iustini regis et regni victoris Tiberii populus maledictus Sclavinorum egressi Hellada totam et regiones Thessalonicae*

² S. H. GRIFFITH: John of Ephesus. In: A. P. KAZHDAN (ed.): The Oxford Dictionary of Byzantium. New York–Oxford 1991. 1064.; A. DJAKONOV: Ioann Efesskij i ego cerkovno-istoričeskije trudy. Sankt-Peterburg 1908.; A. BAUMSTARK: Geschichte der syrischen Literatur. Bonn 1922. (Nachdruck: Berlin 1968.; a továbbiakban: BAUMSTARK) 181–182.; C. BROCKELMANN–F. N. FINCK–J. LEIPOLDT–E. LITTMANN: Geschichte der christlichen Litteraturen des Orients. Leipzig 1972.² 36–37.; Die Kirchen-Geschichte des Johannes von Ephesus. Aus dem Syrischen übersetzt von J. M. SCHÖNFELDER. München 1862. (a továbbiakban: SCHÖNFELDER) VI–XVI.; Iohannis Ephesini Historiae ecclesiasticae pars tertia. Interpretatus est E. W. BROOKS. (Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium. Scriptores Syri. Series tertia. Tomus III. Versio) Lovanii 1936. (a továbbiakban: BROOKS) I–V. Vö. 8. jegyz.

³ Iohannes Ephesinus: Historia ecclesiastica. III. 6, 25.; BROOKS 248–249.; GINDIN I. 278–283. (N. I. SERIKOV munkája)

et totius Thraciae percurrerunt. ... Et usque adhuc etiam, quod est annus 895,⁴ se collocant ac considunt, et in regionibus Romanorum securi et impavidi otiantur”.⁵

Brooks a latin fordítás *apparatus criticus*ában tesz ugyan egy megjegyzést a *Thessalonicae* szóra vonatkozóan: „Legendum fortasse *Thessalonicensium*”.⁶ Ez az *adnotatio* azonban csak a szöveg nyelvi, stilisztikai megformálását érinti: a városnév helyett a város lakóinak (főnév helyett melléknévnek) a használatát véli korrektebbnek az adott kontextusban. A mondanivaló tartalma azonban változatlan marad: a szlávok ott vannak Thessaloniké vidékén az 581–584-es években. Így érthető, hogy számos kitűnő kutató (például H. Ditten, M. W. Weithmann, A. Avenarius, N. V. Pigulevskaja, R. A. Nasledova, F. Barišić) azt vallja, hogy a jelzett években már látták a dúlva, fosztogatva vonuló szláv hordákat hazájuk földjén Szent Demeter városának lakói.⁷

⁴ II. Iustinus császár halálának napja: 578. okt. 5. Tiberios császár uralkodásának harmadik éve: 580. okt. 6. – 581. okt. 5. Iohannes Ephesinus az ugynevezett Seleukida éra vagy más néven a görögök érája szerint számolta az éveket. Így a 895. esztendőnek a Kr. utáni 583. szept./okt. – 584. aug./szept. időköz felel meg. L. pl. V. GRUMEL: *La Chronologic. (Traité d'Études Byzantines I.)* Paris 1958. 209–210., 246.

⁵ A szlávoknak erre a görögországi inváziójára utalhatnak még a következő források: Menandros Protéktór: fr. 21. (R. C. BLOCKLEY: *The History of Menander the Guardsman. Introductory Essay, Text, Translation and Historiographical Notes.* Liverpool 1985. 192.); Euagrius: *Hist. eccl. VI. 10.* (*The Ecclesiastical History of Evagrius.* Ed. J. BIDEZ and L. PARMENIER. London 1898. 228.); Michael Syrus: *Chronica X. 18.* (*Chronique de Michel le Syrien patriarche jacobite d'Antioche. Éditée ... et traduite en français par J.-B. CHABOT. Tome II.* Paris 1901. [a továbbiakban: J.-B. CHABOT] 347.). Ehhez az időszakhoz kapcsolja AVRAMÉA 72–79. az éremletek egy csoportját.

⁶ Vö. 16. jegyz.

⁷ H. DITTEN: *Zur Bedeutung der Einwanderung der Slawen.* In: *Byzanz im 7. Jahrhundert. Untersuchungen zur Herausbildung des Feudalismus von F. WINKELMANN, H. KÖPSTEIN, H. DITTEN, I. ROCHOW.* (Berliner byzantinische Arbeiten. Band 48.) Berlin 1978. 92.; M. W. WEITHMANN: *Die slavische Bevölkerung auf der griechischen Halbinsel.* München 1978. 86–88.; A. AVENARIUS: *Die Awaren in Europa.* Amsterdam–Bratislava 1974. 89–98., 242–245.; N. V. PIGULEVSKAJA: *Une chronique syrienne du VIe siècle sur les tribus slaves.* *Folia Orientalia* 1970. 212–213.; R. A. NASLEDOVA: in: *Istorija Vizantii.* (Red. S. D. SKAZKIN.) I. Moskva 1967. (a továbbiakban: NASLEDOVA) 345.; F. BARIŠIĆ: *Čuda Dimitrija Solunskog kao istoriski izvori. Miracles de St. Démétrius comme source historique.* (Résumé) Beograd 1953. 54–55., 147.

Első látásra nem kifogásolható az előbbieken említett kiváló szakemberek álláspontja. Az agg Iohannes 584–586-ben írhatta egyháztörténetének utolsó fejezeteit.⁸ A szó legszorosabb értelmében vett kortárs közlését joggal tekintheti hitelesnek a modern történész. Persze a házi őrizetben tartott monofizita „eretnek” hivatalos iratokat aligha olvashatott, és az eseményeket pontosan nyilván tartó civil vagy katonai tisztségviselők beszámolóit sem igen láthatta, illetőleg hallhatta. Chalkédónban, a Boszporosz tengersizoros ázsiai oldalán azt tudhatta meg, ami az európai parton a császárvárosban közszájon forgott.

3. Egy másik Ióánnés, a későbbi thessalonikéi érsek, aki szinte egész életét ebben a városban élte le, fiatal korában személyesen vett részt annak az egy hétig tartó ostromnak a visszaverésében, amelyet Thessaloniké lakói a támadó avarok és szlávok ellen vívtak. A városa legapróbb dolgait is közvetlenül ismerő Ióánnés az eseményeket utóbb mint Thessaloniké főpapja írta le a város égi patrónusának, Szent Demeternek a csodáiról szóló legendafüzérben. Nos, Ióánnés szerint a barbár sereg 586-ban (vagy 597-ben?),⁹ szeptember 22-én kezdte megostromolni Thessalonikét.

A thessalonikéiek ijedségét az ellenség megpillantásakor egyebek mellett így idézi fel, illetve jellemzi az egykori szem- és fültanú később, érsek korában visszaemlékezve:¹⁰ „Kimondhatatlan félelmet keltett akkor a városban az is, hogy ilyen közel körbetelepedve mindaddig nem mutatkozott az ellenség. Ilyesminek még a pusztá látványát sem tapasztalta idáig a polgárok sokasága, kivéve azokat, akik

⁸ P. ALLEN: A new date for the last recorded events in John of Ephesus' *Historia Ecclesiastica Orientalia Lovaniensia Periodica* 1979. 251–254 szerint a Iohannes Ephesinus által említett legkésőbbi esemény 588 körülre datálható. Vö. 2. jcgyz.

⁹ Vö. 12. jcgyz.

¹⁰ P. LEMERLE: *Les plus anciens recueils des miracles de Saint Démétrius I. Le texte. II. Commentaire.* Paris 1979., 1981. (a továbbiakban: LEMERLE) passim nyitva hagyja a kérdést, vajon korábbi feljegyzések, illetőleg *homiliák* egybeszerkesztése volt-e az, amit I. Ióánnés thessalonikéi érsek a „*Miracula Sancti Demetrii*” első könyvének (1–15. *caput*, 1–175. §) alkotójaként végzett, avagy újrafogalmazását adta Héraklíos császár (610–641) uralmának elején a megölt csodatételeknek. A forrásértéket illetően azonban a dolog egyre megy, mindenképpen a szláv–avar támadások szem- és fültanúja vall az utókornak, benne a mai történészeknek. Különösen a következő paragrafusok bizonyítják ezt: 101., 139., 145., 149., 156.

katonai egységekbe voltak rendelve, és akik messze városuktól valami más módon szoktak hozzá az ellenféllel szemben fegyveresen csatarendbe sorakozni”.¹¹

Az egy hétig tartó ostrom kezdete, szeptember 22-e vasárnapra esett, és Maurikios császár uralkodása (582–602) idején fenyegette Thessalonikét. A juliánusz naptár szerint pedig két olyan esztendő volt a szóban forgó két évtized alatt, amelyikben vasárnap és szeptember 22-e összetartozott: 586 és 597.¹² Ezek az időmeghatározó adatok kívül azt is nyomatékkal hangsúlyozza „Szent Demeter csodáinak” (*Miracula Sancti Demetrii*) szerzője, hogy Thessaloniké polgárai korábban soha nem látták az éppen akkor pusztító ellenséget városuk közelében. Kivételt ez alól csak néhányan jelenthettek, azok, akik katonaként pátriájuktól messze távol találkozhattak a most városfalaikhoz nyomuló ellenséggel.

A szakemberek többsége a most megbeszélrt híradást hitelesnek fogadja el. Közéjük tartozik a „*Miracula Sancti Demetrii*” mintaszerű kritikai kiadásának és kommentárjának elkészítője, Paul Lemerle is.¹³

¹¹ LEMERLE I. 136, 17–21. (13. *caput*, 124. §)

¹² Alapos és meggyőző argumentációval, a történeti kontextus, a többi frott forrás, valamint a régészet tanulságainak a figyelembe vételével 586-ra datálja Thessaloniké szóban forgó ostromát LEMERLE II. 46–69., 80. Az 586-os datálást fogadja el pl. V. POPOVIĆ is (*Aux origines de la slavisation des Balkans: la constitution des premières sklavinies macédoniennes vers la fin du VIe siècle*. In: *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*. Paris 1980. 239–240.). Ugyanakkor 597 mellett érvel pl. SP. VRYONIS: *The Evolution of the Slavic Society and the Slavic Invasion in Greece. The First Major Slavic Attack on Thessaloniki, A. D. 597*. *Hesperia* 1981. 378–390.

¹³ Ióánnész érsekként, vagy már korábban írta a „*Miracula Sancti Demetrii*” első könyvének 12. fejezetét (LEMERLE I. 101–115. §). Ebben ötezer válogatott szláv harcos meglepetésszerű éjszakai felvonulását mutatja be Thessaloniké falai alá. Demeter napjának, október 26-ának az éjjelen történik ez az csemény. Míg a legkorábban 586 szeptemberére datálható szláv támadáskor teljességgel ismeretlen, először tapasztalt a szláv–avar ellenség fellépése, viselkedése („*Miracula Sancti Demetrii*” 13. fejezet; LEMERLE I. 124. §, 136, 17–21. – a passzus fordítását l. feljebb), addig ekkor („*Miracula Sancti Demetrii*” 112. §) a thessalonikéi polgárok „észlelték a harci lármát és felismerték a barbár kiáltozás bizonyos jeleit, mert fülük már megszokta azokat” (LEMERLE I. 128. 1–2.). Hogy az időbeli egymásutániság nem rendező szempont Demeter csodáinak első könyvében, ez világosan tetten érhető a Szent megjelenéséről szóló 5., 6. és 7. fejezetek példájából. Az 5. *caput* elbeszélésében Eusebios Thessaloniké érsekként szerepel, a 7. *caput* viszont még csak *lector*ként szól róla. Így teljesen megalapozatlan sok modern történésznek az az érvelése, miszerint a 12. fejezetből ismert ötezer szláv harcos támadása időben is megelőzte a 13–15. *caput*okban

4. Ha a modern kutató nem akar a szavakkal játszani, hogy egy prekonceptió szerinti értelmet olvasson bele a forrásszövegbe, hanem a kútfőből kívánja kiolvasni azt, amit a szöveg tartalmaz, akkor meg kell állapítania: a feljebb, a 2. és 3. pontban elbeszél híradások egymásnak diametrálisan ellentmondanak. Ha az egyik vallomása igaz, akkor a másiké valótlan.

Miután így döntésre kényszerülünk abban a kérdésben, hogy az adott összefüggésben a két szerző közül melyiknek adhatunk hitelt s melyiknek nem, utalunk azokra a körülményekre, amelyek között egyikük, illetve másikuk Thessalonikére, az ottani szláv–avar invázorok viselt dolgaira vonatkozó értesüléseit szerezte, szerezhette. A Chalkédónban raboskodó monofizita püspök légvonalban mintegy 500 kilométerre élt Thessalonikétől és hírforrása a Konstantinápolyban közszájon forgó hír, illetve mendemonda lehetett. Ezzel szemben a fiatalember, Thessaloniké leendő érseke ott él az ostromlott városban, saját szemével látja a barbár sereg mozgását, hallja harci lármáját, személyesen tapasztalja polgártársai rémületét, akik most először kerülnek szembe saját földjükön, a városfalak közelében masírozó, fenyegető ellenséggel. Az elmondottak alapján teljes bizonyossággal állapíthatjuk meg, hogy hiteles az a híradás, miszerint 586-ban (vagy 597-ben?) tűntek fel először pogány avar–szláv tömegek fegyverrel a kézben Szent Demeter városának látókörében, valótlan viszont az a közlés, miszerint ez korábban, már az 581–584 közötti évek folyamán megtörtént.

Eddig abból az előfeltevésből indultunk ki, hogy a szóban forgó két szerző kézirati hagyománya lényegében romlatlan, a ránk maradt szöveg azt közli, amit az *auctor* a maga idején leírt, s másoló (vagy másolók) hibájából a textus nem torzult. Vegyük most vizsgálat alá azt is, mit vallanak a tények annak valószínűségéről, hogy az egyik vagy a másik szerző művét őrző kódex (illetve kódexek) hibás másolás folytán torzult szöveget tartalmaz (illetve tartalmaznak). Azt a szövegrészt Szent Demeter csodáiból, amely arról szól, hogy 586 (vagy 597) előtt nem járt ez az ellenség a thessalonikéiek földjén, nem kevesebb, mint hét, X–XIII. századi kódex tartalmazza. Egyetlen X. századi kéziratból hiányzik a kérdéses passzus. S még itt sem biztos, hogy igazi másolási hibáról van szó. Az írrok ugyanis tudatosan kihagyásokkal rövidített máshol is az elbeszélés

elbeszél szászcer avar–szláv katonával végrehajtott ostromot. Vö. LEMERLE II. 37., 79–80.

szövegén, hogy az a terjedelmében korlátozott szeptember–novemberi *menologium*ba beleférjen.¹⁴ Mindenesetre hét kézirat teljesen azonos szövegezése a bizonyosság határát súroló valószínűséggel amellett szól, hogy romlatlanul fekszik előttünk thessalonikéi János írása.

A szír nyelvű egyháztörténet harmadik részét egyetlen, ma a British Museumban őrzött kézirat tartotta fenn korunkig. Ez a kódex a VII. századból való,¹⁵ s írnoka valószínűleg az után másolta, hogy az arab hódítók Szíriát már kiszakították a Keletrómai Birodalomból. Egy ilyen, a Bizánci Császárság földjéről legfeljebb nagy általánosságban tájékozott szír írástudó számára Thessalia tartomány neve ismeretlen lehetett. A levantei nemzetközi kereskedelemben mindenkor jelentős szerepet játszó kikötőváros, Thessaloniké viszont ismerősen csenghetett a jakobita szírek lakta területeken is. Így elképzelhető, hogy az 581–584-es szláv–avar fegyveres fellépés területéről szólva maga a szerző, Iohannes Ephesinus Hellas és Thrakia tartományok mellett Thessaliát említette, s az utóbbi helyébe csak egy másoló hibájából került Thessaloniké város neve.¹⁶ Mindenesetre Iohannes Ephesinus művének az a példánya, amelyből mint forrásból Michael Syrus, Antiochia jakobita pátriárkája (1166–1199) krónikája megírásakor merített, valószínűleg szintén Thessaloniké nevét tartalmazta.¹⁷

¹⁴ A „Miracula Sancti Demetrii” 124. § szövegének a középső mondatait (LEMERLE I. 136, 17–21.) tartalmazó hét kódex E, F, G, L, N, P, Γ jelzéssel szerepel LEMERLE I. 15–24., 27–28. kéziratismertetésében. U jelzésű az egyetlen *manuscriptum*, amelyből kimaradt a szóban forgó passzus (LEMERLE I. 25.).

¹⁵ BAUMSTARK 182.; É. HONIGMANN: L’histoire ecclésiastique de Jean d’Éphèse. Byzantion 1939. 616.

¹⁶ H. GRÉGOIRE (Byzantion 1944. 109.) Thessalia provinciát („la province Thessalie”) fordít. A. BON (Le Péloponnèse byzantin. Paris 1951. 31.) és NASLEDOVA 345. habozik a Thessalia és Thessaloniké név között: „les provinces de Thessalie (ou Thessalonique?) et de Thrace”, illetve „v oblasti Fessaloniki (Fessalii?)”. Mivel azonban nem fűztek semmilyen megjegyzést a fordításhoz, valószínűnk látszik, hogy Brooks ‘Thessaloniké’ és Schönfelder ‘Thessalia’ olvasata között hezitáltak, és nem gondoltak szövegromlásra. (Vö. 19. jegyz.); L. még I. NESTOR: La pénétration des Slaves dans la péninsule balkanique et la Grèce continentale. Revue des Études du Sud-Est Européennes 1963. 50.

¹⁷ Michael Syrus: Chronica X. 18. (J.-B. CHABOT 347.): „la région des Thessaloniciens”.

Ezért, ha tényleg másolói hibából eredt a névcsere,¹⁸ a szöveghagyományozás egészen korai szakaszában lett a textusban eredetileg szereplő Thessaliából a további másolatok archetypusában Thessaloniké.

5. Végső konklúziónk a balkáni szláv térhódítás történetére vonatkozóan a következő. A kútfők sokoldalú vizsgálata azt mutatja, hogy avar–szláv tömegek 581–584-ben nem mutatkoztak Thessaloniké közelében, erre legkorábban 586 (vagy 597?) őszén került csak sor. Iohannes Ephesinus idevágó passzusa („Historia ecclesiastica.” III. 6, 25.), vagy a thessalonikéi helyszíntől távol élő *auctor* téves tájékoztatása, vagy ami valószínűbb, az egyetlen fennmaradt kódex másolási hibából fakadó szövegromlása.¹⁹ Hiteles viszont a szem- és fültanúnak, Iohannes thessalonikéi érseknek a közlése („Miracula Sancti Demetrii.” I. 13., 124. §), miszerint 586-nál korábban nem mutatkoztak avar–szláv támadók Szent Demeter városa közelében, s hét kézirat egybehangzó szövegezése a passzus másolási hibától való mentességének a jele.

¹⁸ A Thessalia > Thessaloniké névcsere példát szolgáltat Michael Syrus (Chronica II. 8.), akinél – mint J.-B. CHAROT I. 31. megállapítja – a szír szövegben a „Thessaloniké lakói” kifejezés biztosan a „Thessalia lakói” alak helyett áll.

¹⁹ Iohannes Ephesinus egyháztörténeti kiadásainak és fordításainak bizonyos adataira elszórta utaltam a fentiekben. Célszerű azonban itt a bennünket foglalkoztató III. 6, 25. fejezetre vonatkozóan a legújabb tudós feldolgozó, A. N. SERIKOV (in: GINDIN I. 276–283.) megállapításaira utalni.; Editio princeps: The third part of the Ecclesiastical History of John, bishop of Ephesus. Ed. W. CURETON. Oxford 1853. 402–403.; P. SMYTH: Ecclesiastical History of John of Ephesus. Oxford 1860. 432–433.; SCHÖNFELDER 255.: „die thessalischen und thracischen Provinzen”. A ma mérvadó szír kiadás és latin fordítás: Iohannis Ephesini Historiae ecclesiasticae. Pars tertia. Textus. Ed. E. W. BROOKS. Lovanii 1935. 327–328.; BROOKS 248–249.: „regiones Thessalonicae et totius Thraciae”; SERIKOV 282. transliterációja: „*ἑσθλονικῆ*”, illetőleg „*ἑσθλονικῆ*”.